

clamasse fertur, vt canem, qui lectum conscenderet, arcerent.

LIBER XXIII.

Quemadmodum in postremo Germaniæ conuentu belli Magdeburgensis administratio, communi concilio Cæsaris & reliquorum ordinum permessa fuerit Mauricio, suprà diximus. Eo durante bello, quod fuit annum: ille qui copias haberet in sua manu, rationem inire cœpit liberandi Lantgrauii soceri, quum eousque Cæsarem hac de re frustra non semel interpellasset. Chattis igitur per iurandum in suam fidem adactis, & facta pace cum Magdeburgicis, & OEnipontem missa legatione, sicut libro superiori docuimus, Galliæ regem fœdere sibi coniungit, & datis obfidibus vtrinque cauetur, & scriptis editis belli causam explicandam esse placet, vt sibi multorum animos adiungerent. Albertus etiã Brandenburgicus, clam in Galliam profectus ad regem, huic negotio totum sese dabat. Interea milites, tam ii, qui Magdeburgum propugnauerant, quam qui circumfederant, Mullusii, vicini que in locis hyemabant, multumque damni dabant Nortusianis & Erfurdensibus. Eius rei causam quum Cæsar ex Mauricio, qui totius belli dux fuerat, perquireret, responsum tulit, ob non soluta stipendia tumultum fieri. Hanc enim subiecit causam, quum ei reuera militarent, & tacitè sacramēto deuincti essent.

Mauricio
pro Lant-
grauio cura.

*Mauricii
ad ordines
literæ.*

Primo statim vere, suis opportunè reuocatis, militum cœpit habere delectus, quos magno si lentio per hyemè collegerat, & ad omneis Imperii ordines euulgatis literis, in rebus humanis nihil sibi tam esse charum dicit atque concordiam: sed imprimis optare se, religionis fieri conciliationem iuxta Prophetarum & Apostolorum doctrinam, cuius quidem rei sp̄e aduersarii saepe fecerint, tum priuatim, tum publicis quoque decretis: sed nihil esse præstitū, & illos non modò secus interpretari iam pollicitationes illas atque decreta, verum etiã tollere in vniuersum atque rescindere. Hoc etiã dixisse, nonnullis, nisi mos ipsis geratur, non esse, quòd superioribus promissis magnopere quis fidat aut innitatur. Etenim tunc, quum illa promiserint, aliam fuisse temporis cõditionem: nunc autem obtemperandum esse. Futurum alioquin, vt in eos, qui recusent, animaduertatur. Nam huc pertinere, quòd concionatores & Ecclesiæ ministros, extra fines imperii passim eiiciunt, & non solùm legitimi, sed ne Pontificii quidem concilii decretū expectant, & ab ipsa statim executione rē ordiuntur: quapropter etiam si mentis & conscientiæ seruitutem hanc armis ab se suisq; depelleret, non sibi posse dari crimini. Alterū, de quo sermonem instituerit, ad focerū Lātgrauū spectare, qui contra fidem datam detineatur captiuus. Tertium, & præcipuū quidē illud, ad omneis, &

ad

ad cōmunem omnium parentē Germaniā pertinere, cuius hercle miserima sit cōditio. Nā cōtra leges atque pacta militem externū adductum esse intra fines Imperii, qui multis nunc annis inueterauerit, & pāssim in agris & oppidis, aliorum fortunas exhauriat, & omne genus libidinis exerceat. Adhæc, inueniri subinde nouas rationes exigendæ pecunię, & priscā libertatem non vno modò labefactari, nec vlli ordini, ne septemuiris quidem Electoribus, in eo parci. Albertus autem Marchio Brandeburgicus, in eandem propè sententiam scriptum edit, & opprimi queritur Germaniæ libertatem ab iis ipsis, qui tueri illam ex officio debebant & aplicare. Galliæ quoque rex, editis literis, hoc potissimum se spectare dicit, vt constituta religione, profit Reipublicæ, maximè autè amicis. Hoc scriptum, typis excusum, & editum lingua populari, præferebat in fronte pileum inter duos pugiones, idque symbolum esse libertatis, ascriptum erat. Deinde suberat titulus regis, qui se libertatis Germaniæ & principum captiuorum vindicem nominabat. Hoc symbolum nonnulli repertū in vetustis numismatis, & à percussoribus C. Cæsaris vsurpatū fuisse dicunt. Hæ Principum, & regis literæ, per Germaniam disseminatæ, spem in aliis, in multis verò sollicitudinem atque timorem excitarunt. Mauricicus, qui dissimulanter ageret omnia, calendis Martii cōuentus agit ordinum

suæ ditionis, & inter alia proponit, quia cite-
 tur à Lantgrauii filiis, vt se sistat, non sibi lice-
 re tergiuersari diutius, aut illorū expectatio-
 nem fallere: discessurum igitur ad illos fidei
 seruandæ causa. Pareant autē interea morem-
 que gerant Augusto fratri, quem sibi per suam
 absentiam legauerit, & ad finium defensionē
 copias cogant, ne quid imparatis accidat. Re-
 bus autem domi constitutis, & consiliariis ali-
 quot adiunctis Augusto fratri, paruo cum co-
 mitatu contendit ad illas, quas per Turingiam
 habebat copias, & progressus, Lantgrauii filiū
 operitur. Lantgrauii filius productis copiis,
 quum decimo octauo die Martii venisset Erle-
 bachum, adesset etiam orator Gallicus Fraxi-
 neus, à Francofurdiis inter alia petūt vterque
 per literas, ne Cæsaris vllum admittant præsi-
 dium. Et quanquam illi non satis apertè nec i-
 doneè respondebant, tamen quia progredien-
 dum erat, nihil est actum aliud. Sexto pòst
 die Mauricio sese coniungit. Deinde per Ro-
 teburgum, Dingelspœlum, Norlingam, ma-
 gna celeritate petunt Donauerdam. Rotebur-
 gi sese coniungit ipsis Albertus Marchio Brä-
 deburgicus, cum suis tum equitum tum pedi-
 tum copiis. Quacunque transfirent, suam in po-
 testatem redigunt oppidanos, & iis quos an-
 tea Cæsar delegerat abrogatis, nouum insti-
 tuunt magistratum: simul pecuniam illis im-
 perant

perant atque tormenta. Et quia præsidio non magno tenebatur Augusta: deinde, quòd iis iplis ferè diebus muri pars quædam atque vallicollapsa fuit, maximis itineribus, & vltima die Martii, ne nocturno quidem intermisso tempore pergunt, & calendis Aprilis ad meridiem eò perueniunt, & factis decursionibus hostile signum edunt. Erant in vrbe missu Cæsaris ad quatuor signa peditum: sed quum oppidani quarto post die deditioem facerent, discedendi fuit illis facta potestas. His ferè diebus princeps Salernitanus, per occasione disidii cum Prorege Neapolitano, deficit à Cæsare, Galliamque petit. Dum hæc in Germania geruntur, Gallia rex ingenti cum exercitu progressus, Tullum & Virodunum, ad Gallia fines oppida Imperii capit: deinde Lotharingiam petit, & Principem puerum in Galliam mittit, circiter nouem annorum, quantunuis deprecante matre vidua, suamque filiam in matrimonium ei spondet. Dumque his rebus ipse detinetur, legatus eius Cónestablis, Annas Mómorancius, qui primam aciem ducebat, Metim urbem Imperii celebrè occupat Aprilis die decimo, quum & modicum esset intus præsidium, & Galli multa pollicerentur, & ipsorum libertatis retinendæ causa, Regem arma sumpsisse dicerent. Capta Augusta, & veteri restituto Senatu, quæ Cæsar aboleuerat, iure quoque suffragiorum reddito tribu-

*Augusta
Prin. de-
ditur.*

*Salernita.
deficit à
Cæsare.*

Prin. Vlmam obfident.

bus, confederati Principes Vlmam recusantem ipsorum fœdus, contendunt. Quò quum Aprilis die duodecimo venissent, urbem obequitant. Cùmque tormentis peterentur, iniuriarum sibi satisfieri, & aureorum millia trecenta eo nomine postulant, isque denegatis hostiliter agunt. Mauricius autem illinc profectus, Lincium petit Austriæ oppidum, vt de pacis conditionibus ex Ferdinando cognosceret. Is enim de voluntate Cæsaris intercedebat. Deinde Cæsar præcipuos Germaniæ principes literis erat hortatus, darent operam, vt incendium hoc restingueretur, & pacis inirentur rationes, cui minimè sit ipse defuturus.

Aprilis vltimo die Principes ad Danubium reuertuntur, miliaribus aliquot infra Vlmam. Interea Brandeburgicus Albertus Vlmensium vicos & oppida vastat incendiis, & pecuniam extorquet, & ipsorum arcem Helfstænum excelso loco positam capit.

Calendis Maii Lântgrauii filius & Ioannes Albertus Megelburgius Gundelsingam traducunt copias, & totos ibi dies octo Mauricius ab Austria reuertentem expectant. Qui quum venisset, postridie recensetur exercitus ad Lauringam, Ottonis Henrici Palatini oppidum. Nam & huius prouinciam recuperauerant à Cæsare possessam, & episcopum Augustanum finibus eiecerant. Et Palatinus quidem Otto, fœderi sese coniunxit illorum. In
de

Ott. Pal. recuperata prouincia.

de conuerso itinere petunt alpes. Colligebat interea Cæsar copias ad alpium radices, quæ Rutæ oppido conueniebant. Galliæ rex per Lotharingæ fines cum exercitu venit Tabernas, Maii die tertio, quatuor ab Argentorato miliaribus, oppidum ditionis Episcopi. Postulauerat ab Argentinensibus antea, vti rebus necessariis exercitui subuenirent. Ea de causa missi fuerunt ad eum legati, Sarburgum, septem ab vrbe miliaribus, qui certum frumenti modum atque vini deferrent. Sed Connestablius ferè pro nihilo ducebat quod erat oblatum. Occupata Lotharingia, & vrbe Meti, Argentinenses è vestigio conscripserant ad quinque circiter militum millia, præsidii causa, deinde multa tum publica tum priuata ædificia circum urbem & hortos & arbores, & quicquid omnino vel prospectû impedi-
bat, vel hosti poterat commodare, demoliebantur: & qua parte cum primis erat necesse, nouam vrbis munitionem instituebant. Id permolestè Gallis accidit, & in colloquio posteriori Connestablius hoc ipsum ad legatos minimè dissimulabat. Creditur enim spem illos propè certam cõcepisse, vt quemadmodum amicitia quadã ostentatione, Metim ingressi fuerant, sic etiam ab Argentorato non excluderentur. Quum autem scirent munitissimam esse urbem, & tanto præterea studio viderent ad defensionem omnia para-

ri, mutato, vt est credibile, consilio deflexe-
runt, & Maii die septimo promotis castris Ha-
ganoam, inde Winseburgum petebant. Huc
ad Regem venerunt legati à Palatino princi-
pe, à Moguntino atque Treuirensi collegis,
à Cliuentiac Wirtembergico, qui reipublicæ
causa Wormaciæ nuper conuenerant. Eorum
hoc erat postulatum, vt ab agrorum vastatio-
ne Rex abstineat, & miseræ multitudini par-
cat: & quandoquidem libertatis Germaniæ
causa belligerari se profiteatur, vt sistat exer-
citur. Eodem ipso tempore, quod fuit vn-
decimo die Maii, literæ fuerunt ad Regem
allatæ Mauricii, quibus præscriptū erat quid
esset actum Lincii: simul petebat Mauricius,
vti Rex, quem ipse quoque comprehendi vo-
luisset in actione pacis, explicaret, quibus con-
ditionibus vellet cum Cæsare pacisci. His ac-
ceptis literis Rex, cui præter spem hoc acci-
disse putatur, biduo post castra mouet, & re-
lictæ Germania Lotharingiam denuò petit.

*Postulata
Princi. ad
Regem.*

*Ross. Cap.
vastat.*

In Germaniam Rege profecto, Cæsaris co-
piæ Belgicæ Martino Rossemo ductore, Cam-
paniæ Gallicæ fines longè latèque vastabant
incendiis. Reuersus autem in castra Mauri-
cius, alpes vnà cum sociis petit, vt antea dixi-
mus: & cum propius eò venisset, Gallici ora-
toris hortatu statuit eos adoriri milites, quos
iis locis Cæsar cōscribi iusserat. Et cum pedi-
tatu progressi, ducētis tantum adhibitis equi-
tibus

tibus, Fieslam contendunt: & quum Ruta non procul abessent, ad viarum angustias deueniunt occupatas à milite Cæsariano, circiter octingentis, cum duabus machinis, quas appellunt campestres. Impresione autem facta, quum in eas angustias penetrasent, loco deiciunt hostem, qui fuga dilapsus, iis qui prope Rutam castra fecerant, timorem ac trepidationem adfert. Principes è vestigio secuti, impetum in illos quoque faciunt, ac demùm profligant. Altera luce pergunt ad eam, de qua nõ semel diximus, arcem Erebergum, eamque deditioe facta capiunt: Mauricius deinde magno fuit in discrimine. Quum enim progredi vellet, milites illi quibus præerat Rifebergus, recusabant, nisi stipendium ipsis extarordinarium ob captam arcem pendere-tur. Id autem iniquũ esse dicebat Mauricius, & simul è sediosis vnũ, qui præ cæteris fortiter clamabat, cõprehẽdi iubet. Ibi verò cæteri omnes non hastis modò, sed tormētis etiã manuariis emisis illũ petũt, ita quidẽ, vt celerissima fuga vix ægrè vitã seruaret. Cæsar autẽ ubi de capto Erebergo cognouit, noctu maxima celeritate tumultuariẽ discedẽs Oeniponte cũ Ferdinãdo fratre, qui persuadẽdã pacis causa nup̄ eò venerat, & per alpes quã Tridẽtũ itur, ad læuã deflectẽs, Villacũ, quod est in Carnis oppidũ ad Drauũ flumen, sese recipit, quum Saxonix ducem, Ioannem Fridericum,

*Seditio in
castr. Mau.*

Cæs. fuga.

*Saxonia
Dux liber
tati resti-
tutus.*

toto iam quinquennio captiuum, paulò ante dimisisset, ne videlicet hostis ad suam gloriam istud referret: quod quidem ipse captiuus etiam minimè volebat. Liber factus, nihilominus Cæsarem, quocunque iret, comitatur.

Vbi venit Onipontem Mauricius, quicquid ibi repertum est rerum Cæsaris & Hispanorum, & cardinalis Augustani, direptum fuit. Ferdinandi regis autem atque ciuium bonis nihil est datum damni. Quum Iunii die septimo principes promulgassent literis, quinto post die, ministros Ecclesiæ loco restituunt, & concionibus denuò præficiunt, summa cum populi voluntate atque lætitia. Prius, quàm Mauricius rediret Lincio, Brandenburgicus Albertus, digressus cum suis copiis, Wolfgango, Teutonici, quem vocant, ordinis magistro, direptionibus & incendiis plurimùm damni dat, & quum ab eo pecuniam exegisset, in Noribergensium fines transit. Exercitus eius erat, equitum ad duo millia, peditum signa vndeuiginti. Quumque responsum, quale voluit, non ferret, à Norimbergensibus, arcem Lichtenauum & adiunctum oppidum diripit, incendit, funditus euertit, æquatque solo, & quum oppidanis pecuniam imperasset, in suam & Georgii Friderici patruelis ditionem illos per iusurandum adigit, & urbem obsidet. Itaque Lätgrauii filius, equitum duas cohortes, quas in Wolfgangum, ordinis Teutonici magistrum ei attri-

ei attribuerat, ilicò reuocat, & ad se redire iubet, maxima cum illius offensione. Truculentū ergo bellum orditur, & vicos illorum ditionis ad centum, castella verò, ciuiumque villas ad septuaginta, simulque templa, quum ea dispoliaffet, syluam insuper, quam habent amplissimam, quæque non ipsis modò, sed & finitimis materiem atque ligna subministrat, incendit, & ad ter mille iugera exurit. Vicinis autem, ex nobilitate, & aliis iam antè, nisi parèrent, bellum denuntiauerat, imprimis autem episcopo Bambergensi & Wirzburgico, quos etiam in hoc rerum statu ad grauissimas condiciones adegit. Et Bambergensis quidem, vt se suamque prouinciam periculo iam imminente subduceret, pacem ab eo maximis iacturis redemit. Nam suæ ditionis oppida & prefecturas ad viginti, coactus fuit ei dare, confectis ea de re literis Maii die vndeuigesimo, simulque clientelas & beneficiarios omneis ei permittit. Wirzburgicus autem aureorum millia ducenta viginti dependit, & simulcius debita, quorum erat summa circiter trecenta quinquaginta nummum aureorum millia, in se recipit & persoluere pollicetur. Pacis hæ fuerunt leges: Sed tandem legatis ciuitatum Sueuiæ & ipsius Mauricii intercedentibus pax inter Albertū & Norimbergicos est constituta his conditionibus, aureorum millia ducenta dependant: tormenta magna sex, instructa rebus omnibus tradant: Principes confœderatos, vt

Bambergē
sis pacem
magno redemit.

Rex Gallie
provincias
Cæsaris da-
num dat.

Augustani, favore prosequantur: ipse vicissim illis ablata restituat. Itaque sub vigesimum Iunii diem, vrbis obsidio totius propè Germaniæ celeberrimæ potentissimæque, & rebus omnibus instructissimæ, sed & imprimis munitæ, soluitur. Galliæ Rex, Germaniæ finibus egressus, tripartito demum exercitu Walderfingam venit, quod est ad Saram flumen, Lotharingicæ ditionis oppidulum. Ibi consociatis copiis, vigesimo quinto die Maii progressus, & traiccto Mosella flumine, quum in Luceburgicum agrum venisset, populationibus & incendiis omnia vastat, exemplo Rosseni provocatus, vt quidem ipsi ferebant. Mauricius tractandæ pacis causa Passatium se contulerat, vt diximus. Ibi actione repetita Linciana, Calêdis Iunii, copiosius omnia proponit & explicat, quæ quum ad Cæsarem imprimis pertineant, petit vt iam emendentur, imperiôque sua restituatur dignitas, nec aliis, vt eam ludificent atque despiciant, permittatur. Intercessores, communicatis consiliis, ea postulata nihil habere iudicabant iniqui: sed tamen vt Cæsari & suis constaret honos, & eò facilius persuaderi posset, nonnulla, quæ publici status emendatione attingunt, ad communem imperii conuentum posse referri censent. Erebergo capto, direptôque post Oeniponte, diximus quemadmodum loci Principes, itinere conuerso, per alpes, ad exitum Maii redierint

Fief-

Fieflam . Inde profecti , Iunii die vndeuigefimo , cum copus omnibus ad Eistetum castra ponunt , quod est Bauariæ finitimum oppidum Episcopale , magnóque desiderio neque sine solitudine Mauricium expectant . Qui cum tandem venisset , quo loco res versaretur , ostendit , & vltima Iunii die per dispositos equos illinc Passauium reuolat , vt ad constitutum diem adesset . Socii verò Principes motis postridie castris , quarto post die Rotenburgum , quod est ad Duberum flumen , Franconiæ vicinum oppidum , perueniunt . Albertus autem Marchio suum institutum nihilo secius vrgebat , & ad pacem adacta Norimberga , nobilitatem etiam & ordines iis locis imperata facere cogebat . Nam etsi communem causam agebat iniriò , sicut edito scripto facturum se professus fuerat , tamen non erat eius fœderis , & soluta Vlmæ obsidione , cœpit quod dammodo suum priuatum agere negotiũ , vel quodd vni sibi vellet acquirere quicquid belli dedisset fortuna , vel quodd Mauricii factum improbaret , vel quodd à Galliæ rege sollicitatus , aliò spectaret . Deinde in Archiepiscopi Mogútinii fines progressus ad Mœnum flumen plurimum damni dat , incendiis atque rapinis , & ingentem pecuniæ vim ab eo postulat . Cumque nonnulli intercederēt , neque tamē de summa cōueniret , Mogútinus , in Rhenũ antea demer

*Albertus
sibi vni be-
lum gerit.*

sis maioribus tormentis, quinta Iulii, die discedens, fuga salutem petit. Passauium vbi venit Mauricius ad diem, Cæsaris fuit allatum postridie responsum ad Ferdinandum regem. Is deinde, facto confessu, Cæsarem quidem ait, quid suæ sit sententiæ, scripsisse, verùm in plerisque non assentire.

Sed tamen quò videri possit, quantopere pacem ipse cupiat, & quàm benè consultum esse velit Germaniæ, profecturum se magna celeritate ad Cæsarem, neque dubitare, quin ei persuadeat. Ferdinandus rex, ad diem, qui fuit Iulii dies X III. Passauium reuersus, quæ Cæsaris esset in singulis rebus voluntas, intercessoribus ostendit. Itaque pridie calendas Augusti, præter multorum expectationem, de summa rei transactum est. In reliquis, ad persuadendum comparatis argumētis, hoc etiam erat, cogitet secum, nisi conditiones admittat, quantum ei periculum incumbat & à Cæsare, qui firmissimum iam habeat exercitum, & ab eius patruele Ioanne Friderico, quæ libertati restitutum, Cæsar propediem sit remissurus domum. Cogitet quoque Lantgrauii filius, in quantum discrimen sit & parentem captiuum & omnem Prouinciã adducturus.

Iulio mense, Galliæ rex, captis aliquot Luceburgicæ ditionis oppidis, vt suprâ demonstrauimus, exercitum in Atrebatas adduxit, sed nulla re memorabili perfecta, quò militem

ex labore & contagione reficeret, copias dimisit, ac domum ipse reuertit, iis locis, quæ cepisset, præsidio munitis & opere. Albertus Marchio, qui Francofurtum sociis aduentantibus, in via sese coniunxerat, relictis illis ad obsidionem, Rhenum petit, & Wormaciam atque Spiram in suam redigit potestatem, imperata pecunia simul & tormentis. Quocunque veniret, sacrifici vel iam antè profugerant, vel mutata veste, professionem & ordinem suum dissimulabant. Et cum per Franconiam aduenteret exercitus, Episcopi vicini ac reliqui eius ordinis præfecti, fuga sibi salutem petebant. In hoc autem ipso temporis puncto certior factus Albertus, ad pacem spectare Mauricium, relicto Spiræ præsidio, Francofurtum rediit cum copiis, & obsidionem, à qua Mauricius, facta iam pace discesserat, vrget, positis castris ad diuersam oppidi partem, cis Mœnum flumem, loco paululum editiori, vnde tormentis commodissimè res agi poterat. Pacificationem autem hanc indignissimè tulit, deque Mauricio loquebatur admodum odiosè, neque voluit comprehendì. Molestè quidem Rex transactionem tulit: sed quum Lantgrauio magnum esse periculum audiret, nisi pactio fieret, assensit, & obsides in Germaniam saluos remisit.

In hoc tempore, Senenses, Galliæ regis impulsu & auxilio, præsidium Hispanorum eiciunt, & arcem ibi cœptam ædificari mandd.

*Albertus
presbyte-
romanus.*

datu Cæsaris, diruunt, & in libertatem sese vindicant. Albertus interea maximam pecuniæ vim ecclesiasticis imperat, Moguntinis præsertim atque Spirensibus. Quæ ea dari non posset, plerisque fuga dilapsis, vtriusque vrbis templa dispoliat, tectum quoque plumbeum templi primarii Spirensis demoliri cœpit, deprecante verò Senatu, destitit. Idibus Augusti, Colonienfis archiepiscopus Hermānus, iam etate grauis, in patria vitam clausit, & qualem expetiuit finem, habuit. Nam aut Euangelii propagare doctrinam, & rectè constituere suæ ditioris ecclesias, aut priuato sibi vîuere licere, non semel optauerat: & ab amicis aliquândo monitus, quantum inuidiæ sibi conflaret ex ista religionis mutatione, respondere solebat, nihil esse, quod inopinanti posset accidere, seque iam pridem in omnem casum obfirmasse mentem.

Hermanus pius archiepi. moritur.

Lantgravius è custodia dimissus, vti conuenerat, & domum proficiscens, vbi Traiectum venit, Mosæ vicinum oppidum, Mariæ reginæ mandatu quæ tum aderat, denuò sistitur, & Hispanis datur in custodiam, iis, qui totum iam quinquennium ipsius fuerant custodes. Eius autem rei causa fuit, quod Rifebergus, qui Lantgrauii filio militauerat, cum suis copiis omnibus ad Albertum trāsisset. Qua quidem re pacem esse violatā regina dicebat.

Quum

Quum ad Treuiros Albertus aduētare, Georgius Holius, è Cæsarianis ducibus vnus, militum signa decem adduxerat, vr̄bis defendendæ causa. Verùm ab oppidanis exclusus, qui præsidium recusarent, Lucēburgum copias reducit. Albertus autem Augusti die vigesimo septimo deditioem sibi fieri postulat: altero die receptus, militem per vr̄bem & loca vicina distribuit. Cæsar dies aliquot Augustæ comoratus, eum, quem Principes confederati nuper constituerant, Senatum, & vnà tribus omneis abrogat, & priorem Reipublicæ formam, & Senatum ab se constitutum restituit, & è ministris Ecclesiæ treis remouet, aliis autem, vt iuxta confessions Augustanæ formulam doceant & agāt, permittit. Ea res pro concione recitata, magnam excitauit lætitiã. Quo die Cæsar Augusta discessit, humanissimis verbis, & proluxè de sua beneuolentia pollicitus, Ioannem Fridericum Saxonie ducem ab se dimittit, qui & postridie domum versus proficiscitur. Lantgrauius etiam, quarta Septembris die dimissus, domum sexto post die reuertitur. Cæsar, Wirtembergensis agri fines egressus, tenebat iter Spirense: verùm ubi Brettam venit, quod est oppidum Palatini principis, mutato consilio, deflectens ad læuam, Argentoratum petebat. Quum igitur decimo quinto Septembris die, quendam in vicum milliãre vnum ab vr̄be venisset,

dd. ii.

*Saxonie
Dux do-
mum di-
mittitur.*

copiis omnibus per agros huc illuc circumfusus, in diem quintum ibi permansit: & prima luce iusso progredi exercitu, ipse non magno cum comitatu, sub meridiem venit in urbem, nunquam antè visam, amanter & honorificè exceptus à Senatu. Galli interim, ductore Guisio, Metim & Nanceium imprimis muniunt: frumentum etiam omne atque pabulum ex agris ed conuehunt. Mensis Octobris die decimo septimo, Caspar Hedio, præcipuus tunc Argentinenſis eccleſiæ miniſter, mortem obit. Eodem quoque die, Conigſpergii, quod eſt Prusiæ oppidum maritimum, è vita decedit Andreas Oſiander. Cæſar Haganoa Landauium petit, & ibi ſupra dies ſexdecim commemoratus, pulcherrimo cælo, non ſine multorum admiratione, tandem iter ingreditur Metenſe, & ad vigefimum ſecundum diem Octobris urbem obſidet. Plerique ciues ac ſenatores, permiſſu Gallorum, diſcedunt, alii in Lotharingiam, alii verò Argentoratum. Erat tum in Lotharingiæ finibus, ad oppidum Pontamoſſum, Albertus Brandeburgicus, cum quinquaginta ſignis peditum, & equitatu non paruo. Quùmque de ſtipendiis tam præteriti quàm futuri temporis inter ipſum Galliæque regem non conueniret, interuentu quorundam reconciliatur Cæſari, qui & culpam omnem ei condonat, & actionem in eum inſtitui belli cauſa, vetat, & tranſactionem cum Epifcopo Bambergenti

Cæſ. Metim obſidet.

bergenſi factā atque Wirzburgēſi, confirmat. Eo cognito, Guiſii principis frater Aumalius, qui magno cum equitatu miſſus erat in Lotharingiam à Rege, ne quid Albertus, de quo dubitabant, damni daret, ſtatuit eum adoriri. Pe-
ditēs pugnam detrectabant ob non ſoluta ſtipendia. Salus ergò tota pende-
bat ab equitatu, quos amicé compellans Albertus, & ad virtutem cohortatus, impetū in eos facit. Probabat hominis conſilium fortuna: perrumpens enim per mediam aciem, diſiicit illos & in fugā dat præcipites, tametſi numero longè ſuperarent, plurimis & quidem ex nobilitate interfectis. Aumalius, tribus acceptis vulneribus, capitur. Hoc ipſo tempore Cæſaris exercitus Belgicus populatur Galliam, & arcem iis locis munitiſſimam Heſdinum capit, quam aliquod poſt tempus Gallix Rex deinde recuperat, & miſſis in Germaniam literis acerbè Cæſarem perſtringit, & vt ſecum amicitiam colant, accepti beneficii memores, ac reſtitutæ ſua nimirum opera libertatis, hortatur.

Faciebat tunc bellum Henrico Brunſuiceniſi Volratus Manſfeldius, Alberti filius, eumque totis propè finibus eiecit. Henricus ergò Metim in caſtra venit ad Cæſarem, de-
que ſua fortuna conqueſtus, opem implorat: ſed id fuit alieno tempore. Galli Meti circumſeſſi à Cæſare, crebras faciunt eruptiones, præfertim in Alberti caſtra. Erat autem hyems
dd. iiii.

Albertus
Gallos
vincit.

Henricus
Brunſuicē
ſiſ iterum
ſuis fini-
bus eie-
ctus.

asperrima & niuosa: & quanquam ingentem habebat exercitum Cæsar, ab oppugnatione tamen abstinuit, & cuniculis demùm rem tentabat: sed id frustra fuit, quum & anni tempus impediret, & hostis per indicium id accepisset. Hyemis intemperie Cæsar coactus, re desperata, sub exitum Decembris obsidionem soluit. Ex contagione autem atque frigore desiderata fuit propè tertia pars exercitus: Galli vigesimo secundo Ianuarii die supplicationes Meti faciunt ad templa Diuorum, ob rem bene gestam. Postridie conquiruntur libri Lutherani per ciuium domos, & à carnifice palàm exuruntur. Ad exitum Februarii mensis, Gallia Rex, cui iam creuerat animus ob defensam Metim, scriptum euulgat typis excusum, ad Imperii ordines omneis, aculeatum imprimis, & infestum Cæsari. Nam & in odium conatur illum & contemptum etiam adducere. Ioannis Friderici atque Mauricii principis legati conueniunt, vt ipsos conciliant. Nam ille suis in literis atque moneta, quã cuderet, Electoris nomen & gladios binos transuersos, quod est electoratus insigne, sibi vsurpabat, & Gotham arcem, permittente Cæsare, rursus muniebat. Id autè grauitertulit Mauricius, & ad suos ordines de eo querimoniam habuit. Horum erat omnium sententia, rationes ineundas esse pacis. Itaque missi fuerunt legati, sicut diximus, verùm frustra.

Quum

M. D.

LIII.

*Gall. Regis
scriptum in
Cæsarem.*

Quum reiectis pacis conditionibus Hedelberga profectus Albertus cogeret exercitum, Bambergicus & Wirceburgensis alteras obtinent à Camera literas. Iis & Moguntino & Palatino, & Mauricio, & Prussiae magistro, & Ioanni Friderico & Wirtembergico & Lantgrauio & Norimbergicis atque vicinis omnibus mādatur, vt opem illis ferant: fuit hoc Maii die secunda. Mauricius, qui alioqui suspectum haberet Albertum, & hoc bello se quoque crederet oblique peti, muniendi sui causa, fœdus cum Brunsvicensi facit, & Episcopis atque Noribergicis opem promittit. Interim Albertus, conductis copiis progreditur, & per Episcoporum atque Norimbergensium fines omnia vastat incendiis atque direptionibus, & Bambergam, oppidum regionis primum capit, & nobilitati Franconicæ bellum indicit, nisi morem ipsigerant, & Schuinfurtum Imperii oppidum occupat, præsidioque munit. His ipsis ferè diebus, Laugingæ, iussu Cæsaris, conueniunt Bauarus & Wirtembergicus vna cum aliis, vt Oettingenses Comites, parentem atque filios pacarent. Nā inde à bello Smalcaldico, Ludouicus pater, & filius eiusdem nominis, ad obsidionem vsquē Metensem, incertis vagabantur sedibus, quòd contra Cæsare militassent. Possessiones autem omnes tenebant permissu Cæsaris, Fridericus atque Wolfgangus filii, diuersæ religionis ab illo. Quum ad actionē ventum

D. iiii.

Alberti di
rptiones
incedia

esset, pater, summæ ingratitude illos accusat: & licet diligenter elaborarent Principes, nihil tamen potuit constitui..

LIBER XXV.

VT his turbis atque motibus Germaniæ, remedium aliquop adhiberetur, Imperii conuentum Cæsar Maio mense indicit ad idus Augusti: & quum inde ab exitu mensis Aprilis, Terouennam obsedisset, Morinorū oppidum, Gallicę ditionis, vigesimo Iunii die oppugnatione capit, diripit, incendit, diruit. Captus in eo fuit Connestablii filius. Angli, missa legatione splendida, pacem aliquot iam mēsis sollicitabant. Idem faciebat Pontifex, verum id frustra fuit. Bellum gerebatur etiā tunc in Pedemontio & Hetruria. Cæsar enim cogitabat recuperare Senas, Neapoli missis eò copiis, ductore prorege Petro Toletano. Belligerante per Franconiam Alberto, Mauricius atque socii exercitum eò mittunt. Albertus igitur, relicto Schuinfurti & aliis in locis præsidio, quum passim extorsisset pecuniam, multis è Norimbergica ditione simul & Bambergæ secum abductis captiuis obsidibus, in Saxoniam magna celeritate contendit. Copiæ Henrici Brunsvigii, quæ in Franconiam profectæ fuerant ductore Philippo filio, quum Schuinfurtum frustra tentassent, ac domi periculum esse viderent, Saxoniam repetunt. Idem faciunt Mauriciani, quibus præerat Hedecus, & prope

*Bellum in
Pedemontio.*